

სამართალი და პოლიტიკა

სოციალურ-ეკონომიკური და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვარიაციები (XX-XXI საუკუნის დასაწყისი)

წერილი მეორე

ივანე კვესელავა, სტუ-ს სრული პროფესორი

XX

1990-1991 წლების საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკა და ქართული საბაზრო ეკონომიკა ეფუძნებოდა გარდამავალი პერიოდის პარამეტრებს, რომელიც ითვალისწინებდა სოციალიზმისა და კაპიტალიზმის ეკონომიკური წყობილების შერეულ სისტემას. იგი სახელმწიფოს მიერ გეგმიურ-მართვად პოლიტიკას ვარაუდობდა და თანამედროვე სოციალიზმის საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ მოდელში მოიაზრებოდა.

1991-1992 წლების მოვლენების შედეგად მოსული ხელისუფლების წინაშე იდგა დილემა: ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირება ან საბაზრო ეკონომიკის გზა. ცნობილი იყო, რომ საბაზრო თვითორგანიზაციის მექანიზმის ეფექტიანობა ყველა ქვეყანაში მიზანს აღწევდა მხოლოდ მაკაცრი სახელმწიფოებრივი რეგულირებადი კონკურენციის უზრუნველყოფით და მონოპოლიზმის გამორიცხვით, სამეურნეო კანონმდებლობის შესრულებით და ა.შ.

ასეთ ვითარებაში, ქვეყანაში კრიმინალურ-კლანური მმართველობის შედეგად, სახელმწიფო გამოდევნილი აღმოჩნდა ეკონომიკური რეგულირებიდან, რადგანაც შეცდომით იქნა მიჩნეული, რომ საბაზრო თვითორგანიზაციის მექანიზმის საფუძვლად ავტომატურად იქცეოდა ეკონომიკური ზრდის ძალები და ეკონომიკური რეგულირების ნაცვლად კონცენტრირებული იქნებოდა მათი ძალისხმევა, მასობრივი, პრაქტიკულად უფასო, სახელმწიფო საკუთრების დასასაკუთრებლად, პრივატიზაციის გზით და ფულად-საკრედიტო ემისიის შესანარჩუნებლად.

ასეთი სახელისუფლო პოლიტიკის შედეგად ქვეყანაში მოხდა სახელმწიფო აპარატის შრომისუნარიანობის მკვეთრი დაცემა. სახელმწიფო შეკვეთის

მნიშვნელოვანი შემცირება, ინფლაცია, შინა და საგარეო ინვესტიციების დაქვეითება, საბაზრო ურთიერთობაში სწრაფი კრიმინალიზაციის წარმოქმნა. არ იმუშავა საბაზრო თვითორგანიზაციამ და საბაზრო კონკურენციის მექანიზმმა, ვერ წარმოიშვა აუცილებელი სახელმწიფო რეგულირებადი ეკონომიკა. სახელმწიფომ დაკარგა საკუთრების მნიშვნელოვანი ნაწილი, შემოსავლების წყაროები და ხელისუფლების სადავეები, რათა განეხორციელებინა ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკა მოსახლეობის სოციალური დაცვის უზრუნველსაყოფად და ეკონომიკური აღმავლობისა და კეთილდღეობის მიღწევისათვის პირობების შესაქმნელად. შედეგად მივიღეთ ძლიერ დასუსტებული სახელმწიფო, რომელსაც არ შესწევდა უნარი მოეხდინა მნიშვნელოვანი დადებითი გავლენა საერთო ეკონომიკურ და სოციალურ სიტუაციაზე. სახელმწიფო სექტორმა დაკარგა მასშტაბილიზირებელი როლი მიკრო-ეკონომიკურ სიტუაციასთან მიმართებაში და მთლიანობაში ვერ შეძლო წესრიგის დამყარება მმართველობაში.

ქვეყანაში შექმნილმა ურთულესმა სოციალურ-ეკონომიკურმა კრიზისმა წარმოშვა საზოგადოებრივი უიმედობისა და იმედგაცრუების ატმოსფერო. მოსახლეობას გაუქრა ხელისუფლებისადმი ნდობა და საზოგადოებაში დამკვიდრდა მასობრივი აპათია.

ისმება კითხვა: რა შეიძლება გაკეთებულიყო ქვეყანაში წარმოქმნილი სიტუაციის დასაძლევად, კერძოდ, ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად?

1. აუცილებლობა მოითხოვდა ამაღლებინათ სახელმწიფოს როლი, მისი მმართველობითი და მარეგულირებელი შესაძლებლობები. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადვილად შესაძლებელი იყო ქვეყნის

ქაოსში ჩავარდნა.

2. უნდა შემუშავებულიყო სახელმწიფო იდეოლოგია და ეროვნული უშიშროების იდეა-კონცეფცია, რომელშიც რეალურად აისახებოდა ადამიანთა სასიცოცხლო მოთხოვნები, საზოგადოებრივი და პიროვნული ინტერესები, ზნეობრივი და სულიერი ღირებულებები, რომლებიც გასაგები და მხარდაჭერილი იქნებოდა ხალხთა ფართო მასების მიერ; კონკრეტული იდეის, საზოგადოებრივ-ეკონომიკური და პოლიტიკური კრედოს გარეშე, ეროვნული თანხმობისა და ერთიანობის მიუღწევლად შეუძლებელი იყო ეკონომიკური კრიზისიდან გამოსვლა.

3. შეუძლებელი იყო ქვეყნის არსებობა მისი მდგრადი განვითარების გარეშე, თუ არ იქნებოდა გათვალისწინებული წარსულის აწმყოსა და გასავლელი გზის მყარი ორიენტირები. მეგკიდრეობითობის დამკვიდრება, თანასწორობის პრინციპების დაცვა, სასიცოცხლო მოთხოვნების დაკმაყოფილება, დაბალანსებული სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარება და ბუნებრივ-სარესურსო პოტენციალის შენარჩუნება.

ცხოვრება ხელისუფლების წინაშე აყენებდა მოთხოვნას – შემუშავებულიყო ქვეყნის მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია, რომელიც დაეფუძნებოდა სოციალურ სამართლიანობას, ჰუმანიზმსა და ზნეობრივ პრავმატიზმს.

როგორც დრომ აჩვენა, წმინდა საბაზრო ურთიერთობებმა, რომლებიც ეფექტიანი და ჰუმანური სახელმწიფოებრივი რეგულირების გარეშე დარჩა, ძალზე საშიში სახე მიიღო, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში საქართველოში თითქმის ვერცერთი პრობლემა ვერ გადაწყდა თვითდარეგულირებით, ფულადი, ფასიანი მექანიზმების გამოყენებით. ვითარებაში, როდესაც ქვეყანაში სამოქალაქო საზოგადოების პოტენციალი ძალიან სუსტი იყო. სახელმწიფომ დაკარგა სოციალური ფუნქცია, რამაც, ბუნებრივია, გამოიწვია უმართავი პროცესები და ხელისუფლების კრიზისი.

მძიმე იყო საქართველოს ეკონომიკური სურათი. ქვეყნის ვერცერთი პროდუქცია ვერ გადიოდა დსთ-ს ქვეყნების და, მით უმეტეს, მსოფლიო ბაზარზე და ეს არც იყო მოსალოდნელი უახლოეს წლებში, რადგანაც, ფაქტობრივად, პროდუქცია არც არსებობდა. ეს კი ეკონომიკის სტრუქტურულ დეგრადაციაზე მიუთითებდა, მით უმეტეს, არ არსებობდა სახელმწიფო რეგულირება, კონკურენცია და ქვეყანაში გამეფებული იყო კორუფცია.

საქართველოს ეკონომიკის გამოცოცხლების ტენდენციის მისაღწევად საჭირო იქნებოდა სრული პოლიტიკური სტაბილიზაციის პირობებში, გარკვეული სიძლიერით ამუშავებულიყო საწარმოები, მომხდარიყო საშინაო მოთხოვნილების გაფართოება,

მრეწველობის სხვადასხვა დარგის სტრუქტურული გარდაქმნის განხორციელება, საგარეო და საშინაო ინვესტიციების მოზიდვა; ქვეყნის პროდუქციის ექსპორტის განვითარება; კორუფციის დაძლევა, სამეცნიერო-ტექნიკური და სტრუქტურული პოლიტიკის რეალიზება.

საქართველოში მიმდინარე პროცესები საზოგადოების წინაშე აყენებდა მდგრადი განვითარების პრობლემას. მდგრადი განვითარების კონცეფციას საფუძვლად ედო ეკონომიკის, ბუნებისა და საზოგადოების ბალანსირებული განვითარება. მდგრადი განვითარების მიღწეული ღონის შეფასების კრიტერიუმი შეიძლება ასე განსაზღვრულიყო:

ა) ცხოვრების ღონე, შემოსავლები სულზე, მოქალაქის საკუთრება, დასაქმების, სამართლებრივი დაცვისა და ცოდნის ღონე;

ბ) ეკონომიკური განვითარების ღონე;

გ) ეკოლოგიური სურათი.

ცხადია, საქართველო შორს იყო მდგრადი განვითარებისაგან, მაგრამ არსებობდა მისი განხორციელების ეტაპობრივი გზა:

1. მდგრადი განვითარების მოდელის შემუშავება;
2. გამოსვლა კრიზისული მდგომარეობიდან;
3. საზოგადოების ჰარმონიული განვითარება ეკონომიკური და ეკოლოგიური სტაბილურობა.

საქართველოს იმდროინდელ ვითარებაში, ბუნებრივია, ჩნდებოდა კითხვა: რატომ იყო საქართველოს მოსახლეობაში შესამჩნევი გულგრილობა და უხალისო დამოკიდებულება საზოგადოებრივი პროცესებისადმი, მიუხედავად მისი ყოველდღიური გადატაკებისა?

რატომ არ იყო მასობრივი სოციალური და პოლიტიკური პროტესტი ხელისუფლების წინააღმდეგ? რატომ შემცირდა საგრძნობლად აქტიური შემოქმედებითი საქმიანობა მოსახლეობის დიდ ნაწილში, რომ ქვეყანა როგორმე გამოსულიყო კრიზისიდან და როგორმე შემსუბუქებულიყო ეკონომიკურ სფეროში შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობა?

რა პასუხი შეიძლება გაცემოდა ამ კითხვებს? საქმე ის არის, რომ 1988-1990 წლებში საზოგადოების დიდი ნაწილი გაიტაცა რევოლუციურმა იდეებმა, რაც დამთავრდა ქვეყნის ხელისუფლების სათავეში ეროვნული ძალების მოსვლით და დამოუკიდებლობის გამოცხადებით. ამ პროცესებმა გარკვეულწილად განაპირობეს მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის ჩამოშორება აქტიური შრომისაგან. 1990-1991 წლებში ერის რევოლუციური სულისკვეთება არ შენელებულა, ამასთან გამოიკვეთა სოციალური ეკონომიკური სისტემიდან საბაზრო ეკონომიკის რელსებზე გადასვლის ტენდენციები.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესებმა ფართო გაქანებას მიაღწია 1992 წლიდან, როდესაც

ხელისუფლების სათავეში მოსული ახალი მმართველობა საბაზრო ეკონომიკის ეიფორიის ტყვეობაში აღმოჩნდა. საბაზრო ეკონომიკური სისტემა მსოფლიოში გაბატონებული მიმართულებაა, იგი სწრაფად გავრცელდა პოსტსაბჭოურ ქვეყნებშიც, მაგრამ საქართველოში ამ სისტემამ ვერ ჰპოვა სათანადო მხარდაჭერა მოსახლეობის უმრავლესობის მხრივ.

„ქვეყანაში განხორციელებულმა კურსმა საზოგადოება დაარწმუნა, რომ ე.წ. ქართულმა საბაზრო ეკონომიკამ ადამიანების დიდი ნაწილი სრულ გაკოტრებამდე მიიყვანა. დამახინჯებულმა საბაზრო ეკონომიკამ წარმოშვა უშუშევრობა, ქონების დაკარგვა, სიცოცხლის ხელყოფა, ცხელი წერტილები აფხაზეთსა და ყოფილ სამხრეთ ოსეთში და ა.შ.

თუ ამერიკის შეერთებული შტატების, იაპონიის, ევროპის და სხვა ქვეყნებისათვის საბაზრო ეკონომიკა გახდა არსებობის ბუნებრივი ნაწილი და ცხოვრების წესი, რისთვისაც ბავშვობიდან ემზადებიან სხვადასხვა თაობები, საქართველომ ვერ მიიღო საბაზრო ეკონომიკის ფილოსოფია, იგი თავიდანვე დამახინჯებულად მოველინა ქართულ ცნობიერებას.

ცხადია, ამაში იყო საბჭოური მემკვიდრეობის წილიც, მაგრამ, საბოლოო ანგარიშით სწრაფი საბაზრო სრბოლა მიუღებელი აღმოჩნდა საქართველოს საზოგადოებისათვის, რამაც წარმოშვა ნერვიული სტრესი და დამკვიდრდა ფიზიკური გამოფიტვის, დაუძლურების, დაძაბუნებისა და დაღლილობის სინდრომი.

სამწუხაროდ, ამ სინდრომით შეპყრობილ აღმოჩნდა მოსახლეობის დიდი ნაწილი. არსებული ვითარებისადმი გულგრილობა, ზვალინდელი დღის მუდმივმა შიშმა, რაიმე პერსპექტივის დაუჯერებლობამ საზოგადოებას დაუკარგა მასობრივი პოლიტიკური და სოციალური პროტესტის გამოხატვის უნარი. ამიტომ უახლოეს ხანებში ნაკლებ მოსალოდნელი იყო მკვეთრი სოციალური აფეთქება, რომელსაც მოჰყვებოდა ხელისუფლების შეცვლა. ამასთანავე, ამ სინდრომის ხალხი არ იყო მზად აქტიური ეკონომიკური შემოქმედებითი საქმიანობისათვის და აქედან გამომდინარე, ქვეყნის გამოსაყვანად კრიზისული სიტუაციიდან. ცხადია, არსებობდა საზოგადოების მცირე ჯგუფი, რომლისთვისაც უცხო იყო მუდმივი დაღლილობა, მაგრამ მას ახასიათებდა მეორე არანაკლებ (თუ არაუმეტეს) საშიში მოვლენა – მუდმივი გამდიდრების სინდრომი, იგი თავად მონაწილეობდა საბაზრო ეკონომიკის დამახინჯებაში და მას პირადი გამდიდრების წყაროდ იყენებდა, თუმცა, ხაზი უნდა გაესვას, რომ ეს ჯგუფი საქართველოს მოსახლეობის დაახლოებით 0,1-0,5 პროცენტს თუ შეადგენდა.

ბუნებრივია, ასეთი ვითარება არ შეიძლება დიდი

ხანი გაგრძელებულიყო. სიცოცხლისა და არსებობისათვის ბრძოლის საჭიროება მოხსნიდა მუდმივი დაღლილობის სინდრომს და საზოგადოების უდიდესი უმრავლესობა შეეცდებოდა ხელისუფლებისათვის მოეთხოვა კარდინალური ცვლილებები; წინააღმდეგ შემთხვევაში, დღის წესრიგში დადგებოდა არსებული რეჟიმის შეცვლის საკითხი.

ასეთ ვითარებაში ქვეყნის ხელისუფლებას უნდა გამოენახა ისეთი რეალური საზოგადოებრივ-ეკონომიკური მექანიზმები, რომელიც მოაბრუნებდა ადამიანებს ნორმალური შემოქმედებითი საქმიანობისაკენ, იმედისა და რწმენისაკენ. იხსნიდა ქვეყანას კრიზისისაგან. თავიდან აიცილებდა მძლავრ სოციალურ აფეთქებას.

ჰქონდა საქართველოს ხელისუფლებას ამის პოლიტიკური ნება, ეკონომიკური შესაძლებლობები, სოციალურ-ეკონომიკური საყრდენები?

ამ კითხვებს უახლესი დრო გაცემდა ამომწურავ პასუხს. სწორედ ეს დრო იყო აუცილებელი იმისათვის, რომ საქართველომ ერთხელ და სამუდამოდ გადაეწყვიტა მდგრადი განვითარების პრობლემები, სხვაგვარად იგი ვერ შეინარჩუნებდა თავის კუთვნილ ადგილს მსოფლიოს ცივილურ თანამეგობრობაში.

საზოგადოების განვითარების უნივერსალურ და ზოგადი კანონზომიერებანი და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროცესები

მეცნიერები (აკად. ი. ფრანგიშვილი) გამოყოფენ ძირითად უნივერსალურ და ზოგად სისტემურ კანონზომიერებებს, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია რთული ტექნიკური, ორგანიზაციული, ეკონომიკური, ეკოლოგიური სისტემების, ეროვნებათშორისი და რელიგიათაშორისი ურთიერთობების მართვისას. მათი იგნორირება იწვევს არამდგრადობას, კატასტროფებს, ნგრევას, ჩავარდნებს.

ზოგად სისტემურ კანონზომიერებათაგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია დაპირისპირებულთა ერთიანობისა და ბრძოლის დიალექტიკური კანონი, რომელსაც მეცნიერები ფაქტის ასახსნელად ხშირად ძალიან ვიწროდ განიხილავდნენ, როცა წინააღმდეგობა (ანტაგონიზმი) ახალსა და ძველს შორის მთავრდებოდა ახლის მიერ ძველის გამოდევნით.

უკანასკნელ ხანებში ამ კანონს მეტი უნივერსალურობა მიენიჭა და მიმდინარე ბევრი სხვა პროცესის ასახსნელად გამოიყენეს. მაგალითად, საბჭოთა კავშირის დაშლას თხუთმეტ დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ და შემდგომ ზერბაიჯანის, საქართველოსა და მოლდავეთის მეორედ „გახლეჩას“ აღნიშნული კანონზომიერებით ხსნიან.

საქმე იმაშია, რომ ამ კანონით ხდება დაპირისპირებულთა გაერთიანება ან, დაპირისპირებულთა დაშლა. ამ შემთხვევაში ერთი დაპირისპირებული ემორჩილება მეორეს და პირიქით, რამდენიმე დაპირისპირებული უფრო ძლიერ და მდგრად სისტემად ერთიანდება; მაგალითად, საქართველო თავის დროზე ემორჩილებოდა საკავშირო მმართველობას, მაგრამ გამოყოფის შემდეგ შეეცადა უფრო ძლიერ და მდგრად სისტემაში შესვლას (მიღება გაეროში, სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებში გაერთიანების მცდელობა და ა.შ.). თუმცა, ამავე კანონზომიერებით, არც ეს ერთიანობა იქნება მუდმივი წარმონაქმნი და მათ შორის ახალი დაპირისპირება იჩენს თავს.

აღნიშნული კანონისა და მართვის თეორიის თანახმად, ი. ფრანგიშვილი ფიქრობს, რომ სსრ კავშირი დაიშალა რამდენიმე ქვესისტემად, ანუ დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად, რასაც აუცილებელად თან სდევდა მნიშვნელოვანი ოდენობის ენერგიის გამოყოფა; ამან თავის მხრივ გამოიწვია გამოყოფილი ქვესისტემის „მეორადი გახლეჩა“. მაგალითად, სსრ კავშირის დაშლის შედეგად გამოყოფილი ენერგიის სიდიდე იმ ენერგიაზე მეტი აღმოჩნდა, რომელიც აუცილებელი იყო მრავალეროვნული სახელმწიფოს – საქართველოს – სისტემურ მდგრადობისათვის, ამიტომ მოხდა საქართველოს – ამ არასაკმარისად მდგრადი სახელმწიფოს, როგორც მრავალეროვნული გაერთიანების მეორადი „გახლეჩა“. არ არის გამორიცხული, რომ რუსეთის დაშლის პროცესში გამოყოფილმა ენერგიამ, არასაკმარისი მდგრადობის გამო, ასევე გამოიწვიოს მისი, როგორც სახელმწიფოს მრავალეროვნული გაერთიანების მეორადი „გახლეჩა-დაშლა“. ცხადია, მეორადი დაშლის ამ ნეგატიურ პროცესებს, რომლებიც გამოწვეულია ჭარბი ენერგიით, ემატება სხვა ძალების მოქმედებაც.

ი. ფრანგიშვილი გამოყოფს მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ კანონზომიერებას, რომელიც ბევრად განსაზღვრავს ერთაშორის და რელიგიათაშორის ურთიერთობებს, სახელმწიფოების, ეროვნებათა, ენების და სხვათა განვითარებას. ეს არის ნებისმიერი სისტემის ფუნქციონირების ციკლური, რიტმული და რხევითი ხასიათი.

ი. ფრანგიშვილის აზრით, სამყაროს ნებისმიერი საგანი, მატერია, პროცესი, მოვლენა როგორც სისტემა ყოველთვის რხევით (ციკლურ) მდგომარეობაშია, რომელიც გამოიხატება თვალთ დასანახავი ან ფარული გადასვლით ერთი უკიდურესი (პირველი) საპირისპირო მდგომარეობიდან პირობითად (ერთიანობა, შერწყმა, თავმოყრა) სხვა, მეორე საპირისპირო მდგომარეობაში (გახლეჩა, გაყოფა, დაშორიშორება, დაშლა, დეცენტრალიზაცია), რომელიც შემდეგ კვლავ

ბრუნდება უკან პირველ მდგომარეობაში და ა.შ. ეს პროცესი ხდება განუწყვეტლივ დროის შუალედებში და დაპირისპირებულობათა ერთიანობისა და ბრძოლის დიალექტიკური კანონის მოქმედების შედეგია.

ამ კანონზომიერებების გათვალისწინებით შესაძლებელი ხდება რთული საზოგადოებრივი და ბუნებრივი სისტემების განვითარების განჭვრეტა (სახელმწიფოები, ერები და ეროვნებანი, ენები, რელიგიები, ეროვნებათაშორისი და რელიგიათაშორისი ურთიერთობანი და ა.შ.).

მეცნიერის შენიშვნით, ციკლების ცნება ნიშნავს გარკვეული დამოუკიდებელი განვითარების ეტაპების არსებობის აღიარებას, რომელთაგან თითოეული წარმოადგენს განვითარების დასრულებულ ციკლს და ამავე დროს თითოეული ამ ციკლთან თავის მხრივ შეიძლება განვიხილოთ როგორც განვითარების საკუთარი ეტაპის გაშლის პროცესი (ციკლების ციკლი).

როგორც ჩანს, ამ ციკლური მიდგომის გამოყენებით პოლიტიკური პროცესების ანალიზისას იკვეთება ორი ურთიერთსაპირისპირო პოლუსი და ამის შედეგად შესაძლებელი ხდება საუბარი ხელისუფლების ფორმაზე გარკვეულ ისტორიულ მონაკვეთში.

პირველი – გაერთიანება ერთიანი მმართველობით (ცენტრალიზაცია).

მეორე – მისწრაფება განცალკევებისაკენ, დამოუკიდებლობისა და თვითგამორკვევისაკენ, ცენტრალური ხელისუფლების დასუსტებისაკენ. ამ ორ საპირისპირო პროცესს შეესაბამება ძალაუფლების ორი ფორმა:

1. მკაცრი ცენტრალიზებული ხელისუფლება;
2. დეცენტრალიზებული ხელისუფლება (დემოკრატიული პროცესების გაძლიერება მმართველობაში).

ადვილი შესაძინებია, რომ აქ თავს იჩენს ციკლური კანონზომიერება: ცენტრალიზაციიდან დემოკრატიისაკენ და უკან – დემოკრატიიდან ცენტრალიზაციისაკენ. ცხადია, ხელისუფლების ამ პოლარულ ფორმებს აქვთ თავიანთი უკიდურესი გამოხატულებები – ანარქია და დიქტატურა.

ი. ფრანგიშვილი მიიჩნევდა, რომ არ იყო გამორიცხული ხელისუფლების უკიდურესი ფორმები, მაგრამ მათი პრაქტიკული განხორციელება უკავშირდებოდა პოლიტიკური სისტემის ისეთ რყევებს, რომელიც საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში აისახებოდა. დროის მოკლე პერიოდში უნდა განხორციელებულიყო და დადებითი გავლენა უნდა მოეხდინა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე. თუმცა ხელისუფლების ამ ფორმას ეროვნული ცნობიერების გამომხატველი ძლიერი პოლიტიკური ფიგურა სჭირდებოდა.

საყურადღებოა ი. ფრანგიშვილის ის დებულებაც,

რომ საზოგადოებისათვის უფრო რაციონალური იყო პრობლემა, რომელიც არ იწვევდა ძლიერ რევესს, მაგრამ, ზემოაღნიშნული კანონზომიერების მიხედვით, საზოგადოება არ შეიძლება ერთ ადგილზე დარჩენილიყო და მას თავის განვითარებაში უნდა გაეარა ხელისუფლების ოთხივე ფორმა (ზომიერ-ლიბერალური, ანარქია, დიქტატურა, დემოკრატია) სხვადასხვა ხანგრძლივობით, რომლებიც ყოველთვის სპირალურად მეორდებიან.

როდესაც მსჯელობენ საზოგადოების განვითარებაში ხელისუფლების ოთხივე ფორმის გავლის აუცილებლობის კანონზომიერებაზე, ადვილი შესაძლებელია დაისვას კითხვა: რა ფორმისა და შინაარსის ხელისუფლებაა საქართველოში დღეს? აქ მზა პასუხი არ შეიძლება იყოს, მაგრამ თუ გავაანალიზებთ მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებს, გამოიკვეთება შემდეგი ტენდენციები:

საქართველოში სახელისუფლო მმართველობის არც ერთი ზემოაღნიშნული ფორმა გარკვევით არ იყო ჩამოყალიბებული. ამას, ალბათ, ისიც განაპირობებდა, რომ მოსახლეობამ არ იცოდა რა საზოგადოებრივ წყობილებაში ცხოვრობდა, რა სახელმწიფოებრივი იდეოლოგიის მატარებელი იყო ხელისუფლება, რა რეალურ პრიორიტეტებს ანიჭებდა უპირატესობას, მომავლის რა კონკრეტულ კონტურებს სახავდა. საქმეს არ შეუღოდა ხელისუფლების მიერ გარდამავალი პერიოდის აღიარება. საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყანაში ხელისუფლების ოთხივე ფორმა (ზომიერ-ლიბერალური, ანარქია, დიქტატურა, დემოკრატია) მოქმედებდა შერეული სახით. ხელისუფლება ავტორიტარულ-ვოლუნტარისტული მმართველობისაკენ უფრო იხრებოდა და ამას ჰქონდა შენიღბული დემოკრატიისა და დიქტატურის ნიშნები, ფორმით – ლიბერალურ-დემოკრატიული, შინაარსით – ანარქიულ-დიქტატორული. ასეთი იყო საქართველოს ხელისუფლების სახე.

მსოფლიო პროცესებისა და მოვლენების ანალიზს იქამდე მივყავართ, რომ დღითიდღე განუზომლად იზრდება სხვადასხვა საერთაშორისო ტრანსეროვნული მონოპოლიების, კორპორაციებისა და კონცერნების გავლენა მცირე სახელმწიფოზე, ერებსა და ეროვნებებზე, ეროვნებათაშორის და რელიგიათა შორის ურთიერთობებზე. ისინი სწორედ სიმდიდრის დაგროვების მიზნით ცდილობენ ხელი შეუწყონ სახელმწიფო საზღვრების გაუქმებას, ერთიანი საკანონმდებლო სისტემის შექმნას, რაც იმის პირველი ნიშანია, რომ უნდა გაქრნენ მთელი რიგი სახელმწიფოები.

მომავალში სახელმწიფოთა შემცირებას ან გაერ-

თიანებას უნდა მოჰყვეს ეროვნებებისა და ეროვნული ენების შემცირება. ხოლო, საბოლოო ანგარიშით, შორეულ მომავალში შეიძლება იარსებოს მხოლოდ რამდენიმე გაერთიანებულმა სახელმწიფომ, რამდენიმე ერმა და ეროვნებამ ამჟამად არსებულთა ნაცვლად.

მეცნიერები გვარწმუნებენ, რომ ერებს შორის წინააღმდეგობათა დაძლევა უნდა მოხდეს მხოლოდ მათი რაოდენობის შემცირებით, რადგან კონფლიქტების დარეგულირების პოლიტიკური ან ძალისმიერი ღონისძიებებით და ლაპარაკით ერებს შორის მეგობრობისა და მშვიდობის შესახებ პრობლემების მოგვარება გამორიცხულია. ცხადია, აქ გულისხმობენ, რომ ყოველი ერი ფარულად თუ აშკარად მიზნად ისახავს ამაღლდეს სხვა ერებზე, რასაც შდეგად მოსდევს ერების ასიმილაცია, ერებისა და ეროვნებათა შემცირება და, შესაბამისად, ერთაშორისი წინააღმდეგობის შესუსტება. სხვათა შორის, წინა პლანზე იწევს გამორჩეული ერთა საკითხიც. ერების და ეროვნებების გამოხშირვა თავისთავად გამოიწვევს დარჩენილ გამორჩეულ ერებს შორის ურთიერთობის გაუმჯობესებას და დაახლოებას, საბოლოო ანგარიშში კი მათი თანდათანობით ერთმანეთთან შერწყმის პროცესის განვითარებას.

მოვლენების ასეთი გზით განვითარების შემთხვევაში არ გამოირიცხება, რომ მიწიერი ცივილიზაციის განვითარების წინააღმდეგობების და ომების შემცირების მიზნით აუცილებლად მოხდება ადამიანთა ეროვნული გრძნობების გაღვივების შესუსტება, მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა მიეცემა ეროვნულ გრძნობებს ანუ ნაციონალიზმს.

თანამედროვე მსოფლიოში უკვე გამოკვეთილად ისმის წინადადებები იმის შესახებაც, რომ ერთაშორის დაპირისპირების დაძლევის უმარტივესი გამოსავალია პლანეტის წამყვანმა სახელმწიფოებმა მსოფლიო სახელმწიფოთა გაერთიანების – **ბამროს** საშუალებით უარი თქვან იმ მცირერიცხოვანი ხალხების თვითგამორკვევის პრინციპებზე, რომლებიც მკვიდრ, ძირითად ხალხთან ერთად შეადგენენ ქვეყნის მოსახლეობას. უფრო მიზანშეწონილად მიჩნეულია, რომ მომავალში უნდა მოხდეს ამ ავტონომიური და სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნების ტიპის ერთეულების ტრანსფორმაცია კულტურულ ავტონომიად.

როგორც ჩანს, მსოფლიო ახალი წესრიგის დამყარების მათივე სახელმწიფოებში ყალიბდება აზრი, რომ ხალხის თვითგამორკვევის პრინციპმა პრაქტიკულად ამოწურა თავისი თავი, ვინაიდან აბრკოლებს ტრანსეროვნულ ეკონომიკურ ურთიერთობათა განვითარებას და წარმოადგენს ხალხთა იმ ფარულ გრძნობებზე ზემოქმედების ინსტრუ-

მენტს, რომელიც იწვევს ეროვნებათა შორის კონფლიქტებს.

სისტემური კანონზომიერების (მატერიის, მოვლენების, პროცესების ციკლურობა და ა.შ.) თეორიის ავტორები უფრო შორსაც მიდიან და თვლიან, რომ შესაძლებელია სხვადასხვა რელიგიური მიმართულების არსებობა-განვითარების მიზეზის გაგებაც. მათივე აზრით, არცერთ რელიგიას არ გააჩნია საფუძველი ზემოდან, ქედმაღლურად დაჰყურებდეს სხვა რელიგიურ მიმართულებებს, მით უმეტეს, კონფლიქტები ჰქონდეთ ერთმანეთთან. დაშლის და შერწყმის ან თავმოყრის ციკლური პროცესი მოასწავებს, რომ შორეულ მომავალში, ალბათ, ისინი ერთ რელიგიად შეირწყმებიან.

ნიშანდობლივია მეცნიერთა გარაუდი, რომ მომავალში ადამიანები, როგორც ჩანს, უნდა მიხვდნენ, რომ ყველას ერთი ღმერთი ჰყავს – იმისდა მიუხედავად, თუ რას უწოდებენ მას. მანამ, სანამ ეს არ სურთ შეისმინონ, იარსებებს ბევრი რელიგია, რომელთაგან თითოეულს ადამიანი მიჰყავს რაღაც უმაღლესი მწვერვალისაკენ.

მეცნიერები (ი. ფრანგიშვილი) ციკლური პროცესის შემდეგ ტიპიურ მაგალითად ასახელებენ საზოგადოებაში მიმდინარე ღირებულებათა გადაფასების სისტემას. აქედან გამომდინარე, ამიტომაც გამოყოფენ ღირებულებათა სისტემების შესაბამისი ცხოვრების ტიპებს.

პირველი – ეს არის ღირებულებათა **ზეპიროვნული** სისტემა და ცნობიერება.

მეორე – ღირებულებათა **პიროვნული** სისტემა და პიროვნული ცნობიერება.

ზეპიროვნული ცნობიერება, რომელიც აღიარებს ღირებულებათა ზეპიროვნულ სისტემას, დამახასიათებელი იყო სსრ კავშირში **მცხოვრები მართლმადიდებლებისა** და მუსულმანთა უმრავლესობისათვის. მაგალითად, რუსეთის საზოგადოებრივი ცნობიერება იყო და არის ზეპიროვნული, რადგან იგი თაობების განმავლობაში (300 წელზე მეტი) მნიშვნელოვან პრიორიტეტს ანიჭებდა საზოგადოებრივ (სახელმწიფოებრივ) ინტერესებს პიროვნულ ინტერესებთან შედარებით. რუსის ტრადიციაში იჯდა თავისი პირადი ინტერესების შეწირვა სარწმუნოებისა და სამშობლოსათვის. ეს იჯდა მუსულმანური სამყაროს ტრადიციებშიც.

სიკვდილი სარწმუნოებისათვის და არა პიროვნული კეთილდღეობისათვის – ეს იყო ღირსების საქმე ქართულ ტრადიციასა და ცხოვრების წესშიც, ქართველის ფენომენში ნაკლებად იჯდა პიროვნული მე, მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა ზეპიროვნული იყო სამშობლოს, სარწმუნოებასა და ოჯახთან

მიმართებაში, და ამის არაერთი მაგალითი აქვს საქართველოს ისტორიულ მეხსიერებას: ბაგრატ მესამე თუ დავით აღმაშენებელი, დიმიტრი თავდადებული თუ ცოტნე დადიანი, გიორგი ბრწყინვალე თუ ერეკლე მეორე, ქეთევან წამებული თუ მარიამ დედოფალი, სამასი არაგველი თუ მშები ხერხეულიძეები, მღვდელი თევდორე თუ ამბროსი ხელაია, მერაბ კოსტავა თუ ზვიად გამსახურდია, გია აბესაძე თუ ჟიული შარტავა, ექვთიმე თაყაიშვილი თუ იოსებ ჟორდანი, სხვანი და სხვანი.

ან როგორ შეიძლება ქართული ცნობიერებიდან ამოშალო ქვეყნისთვის შეწირული – დიდი ილიას ზეპიროვნული შეგონება-შეძახილი: „მამული, ენა სარწმუნოება!“

სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ, ერთი მხრივ, ტრადიციულმა ზეპიროვნულმა ცნობიერებამ და ღირებულებათა სისტემამ და, მეორე მხრივ, უკვე შიგნით წარმოშობილმა და გარედან დანერგილმა პიროვნულმა ცნობიერებამ და ღირებულებათა პიროვნულმა სისტემამ ურთიერთდაპირისპირება გამოიწვია დამწვავე კონფლიქტებიც გაჩაღდა.

რადგანაც მეურნეობის გაძლიერის ახალ, კაპიტალისტურ ტიპზე უკონფლიქტოდ გადასვლისათვის საჭიროა შეიქმნას ღირებულებათა პიროვნული სისტემა და ეროვნული ცნობიერება, ცხადია, იმითომაც ეს ყველაფერი ტრადიციულად არსებული ზეპიროვნული ცნობიერებისა და პიროვნული ცნობიერების ურთიერთშეჯახებით მთავრდება.

მეცნიერებს ზეპიროვნულ და პიროვნულ საზოგადოებრივ ცნობიერებას შორის კონფლიქტის გადაჭრის მაგალითად მოჰყავთ იაპონია. ღირებულებათა და ცნობიერების იაპონურ სისტემაში მთავარ პრიორიტეტებს, ან ღირებულებებს წარმოადგენს ფირმისადმი ერთგულება, საწარმოსათვის თავდადება, თავდადებული დამოკიდებულება შრომისადმი, რაც მიჩნეულია ზეპიროვნული ღირებულებისა და ზეპიროვნული ცნობიერების ტიპიურ წარმონაქმად, რომელიც კარგად უთავსდება ეკონომიკურ ურთიერთობათა კაპიტალისტურ ტიპს და პიროვნულ ღირებულებებს.

უდავოა, კაპიტალი პიროვნულია, მაგრამ იგი ზეპიროვნულადაც უნდა იქცეს, როგორც ხალხის კეთილდღეობის საშუალება. ღირებულებათა ისეთი სისტემის შექმნა, რომელშიც კერძო მეწარმე იქნება მეცენატი, ქველმოქმედი, საზოგადოებრივი მნიშვნელოვანი ამოცანების მატარებელი, არც ისე ადვილი შესასრულებელია, რადგან პიროვნულმა და ზეპიროვნულმა ურთიერთმოქმედებამ ტრადიციული ხასიათი უნდა მიიღოს. მაგრამ ამისათვის არ არის მზად საქართველოს დღევანდელი საზოგადოებრივი

ცნობიერება. საზოგადოებრივ-ეკონომიკური წყობილება და პოლიტიკური სისტემა. ქვეყანაში მოსახლეობის განსაკუთრებულმა უმცირესობამ სახელისუფლებო მანქანის უვარგისობის გამო შეძლო უკანონო გზით ხელთ ეგდო საზოგადოებრივი ქონება და მოკლე ხანში მიეღწია ქვეყანაში ეკონომიკურ-ფინანსური ბატონობისათვის, პრივატიზაციის დანაშაულებრივი ფორმითა და მეთოდით გატარებამ საზოგადოების უდიდესი ნაწილი უქონელი გახადა. ზეპიროვნული ერთობა დაანგრია ერთი, მცირე ჯგუფის, პიროვნულმა ნებამ. ამდენად, საქართველოში ზეპიროვნულისა და პიროვნულის უკონფლიქტო მშვიდობიან თანაარსებობაზე და რაიმე საზოგადოებრივ ურთიერთობაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება.

რადგანაც საზოგადოებრივი ზეპიროვნული ცნობიერება და ღირებულება დამახასიათებელი სოციალიზმის სისტემისათვის, ზოლო საქართველო – თავისი ინერციული ტრადიციონალიზმით ის ქვეყანაა, რომელიც მომავალში თანამედროვე ეროვნული სოციალიზმის გზით უნდა წავიდეს. ამთავითვე უნდა დაიგდოს ქვეყანაში პიროვნული ცნობიერებისა და ღირებულების დამკვიდრების ხელოვნური და ძალადობრივი გაბატონების მცდელობა.

თანამედროვე საზოგადოების ცნობიერება და ღირებულებანი ძირითადად ადამიანების მატერიალური მდგომარეობის გათანაბრებისკენ უნდა იყოს მიმართული. თუმცა ეს არ გამოირიცხავს, რომ ცალკეული ადამიანები თავიანთი ნიჭით, უნარით, საქმიანი თვისებებით – მეცნიერების, ლიტერატურის, ხელოვნების, სპორტის თუ ბიზნესის სფეროში განსაკუთრებულ წარმატებებს მოიპოვებენ და, აქედან გამომდინარე, ქონებრივი იერარქიის სხვადასხვა საფეხურებზე იდგებიან, მაგრამ ეს თავისი არსითა და ბუნებით მხოლოდ იერარქიის სხვადასხვა საფეხური იქნება და არა დაპირისპირებული ბარიკადები; თვით ცხოვრების კანონებია ასეთი და მათ სამაგალითოდ არეგულირებენ უმაღლესი ადამიანური ფასეულობანი – პატიოსნება, სამართლიანობა და ზეპიროვნული ცნობიერება, – აი, სწორედ ის, რაზეც გვაქვს საუბარი. საბოლოო ჯამში, სახელდობრ ეს განსაზღვრავს ნებისმიერი ერის, ადამიანთა ნებისმიერი ერთობის მერმისს, უწყვეტი განვითარებისათვის აუცილებელ რესურსებს, მისი ზრდის პერსპექტივას.

ლიტერატურა

1. ივორ კვესელავა, საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური ორიენტაციის ზოგიერთი საკითხი, თბ., 1999;

2. ი. ფრანგიშვილი, „რთული სოციალურ-ეკონომიკური სტრუქტურების მართვის ზოგიერთი პრობლემა“, ჟურნ. „პრიბორი“, და „სისტემა უპრავლენია“, მოსკოვი, 1995, №8; მისივე „სხვადასხვაგვარი ბუნების რთული სისტემების ფუნქციონირების საერთო სისტემური კანონზომიერებანი“, კრებულში „ფისოფლოფსკოე ისლეღოვანია“, მოსკოვი, 1997, №3; მისივე სხვადასხვაგვარი ბუნების რთული სისტემების ფუნქციონირების სისტემური მდგომარეობა და სისტემური კანონზომიერებანი, მოსკოვი, 1998.

3. ნ. ჭითანავა, „საბაზრო ეკონომიკა და აგროსამრეწველო კომპლექსის განვითარების პრობლემები“, თბილისი, 1990; „საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების ორგანიზაციული პრობლემები, თბილისი, 1992; „შერეული მრავალწყობიანი სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკა“, თბილისი, 1997; „გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები“, 1997.

Igor Kveselava, Full Professor GTU
Socio-Economic and Socio-Political Variations
(in the early XX-XXI c.)
Letter 2

SUMMARY

The work showed that after the well-known events of 1991-1992, the Georgian government chose such market economic path that brought the country to the complex political, social and economic crisis. In such a complicated situation, the government failed to develop those real social and economic mechanisms that could manage to bring people back to normal creative activities. As for the country, just to bring it to the hope and faith, and liberate it from the political and social explosion.

In this article are marked out universal common regulations of social development related to modern socio-political processes. As well as are shared the scientific conceptions of academician, Iveri Prangishvili. The given conclusion tells that the government had to pass 4 forms through the Georgian society - moderately liberal, anarchy, dictatorship, democracy – with different duration, which are continuously repeated.

In the end we can claim that in Georgia all four forms of government worked but in a mixed way. It took a course towards the authoritarian-voluntaristic rule with the signs of disguised democracy and dictatorship. As for the forms they were liberal-democratic, and the content was anarchist-dictatorial. This was the face of the Georgian government.